

Ключевые слова: ландшафтний заказник, р. Сейм, охрана природи, природные комплексы речных пойм

The characteristic of floodplain natural systems of Seim river near Lake «Bludo» ithin Duhanivskai village council Konotop district are presented. The feasibility of this territory status object protected areas - landscape reserve "Bludo" are defenited. The protection regime of the designed nature memorial is proposed.

Key words: landscape reserve, Seim river, nature protection, natural systems floodplains

Дата надходження в редакцію: 19.10.2012 р.

Рецензент: Е.А. Захарченко

УДК 630*502.7

ТУЯ ТА ЇЇ ДЕКОРАТИВНІ ФОРМИ У САДОВО-ПАРКОВИХ НАСАДЖЕННЯХ СТУДЕНТСЬКОГО МІСТЕЧКА СУМСЬКОГО НАУ

В.Ю. Жемчужин, Сумський національний аграрний університет

Т.І. Мельник, к.б.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

В.П. Чигринець, к.с.-г.н., доцент, Сумське обласне управління лісового та мисливського господарства

Проаналізовано різноманіття садових форм роду туя та їх використання в озелененні студентського містечка Сумського НАУ. Наявність чималого різноманіття форм дасть змогу збільшити кількість отриманого власноруч посадкового матеріалу для покращення естетичних та екологічних характеристик території університету.

Ключові слова: туя, декоративні форми, озеленення, інтродукція.

Постановка проблеми. Вічнозелені туї користуються великою популярністю та набувають дедалі більшого поширення в озелененні. Рід включає шість видів, які походять з Північної Америки та східної Азії. Найбільш широкого застосування у садово-парковому будівництві набула *Thuja occidentalis* Z. (туя західна), інтродукована Дж. Картером у 1534 р. до Європи (Франція) та *Thuja orientalis* L. або *Biota orientalis* End. (туя східна) [1].

Туя західна вважається деревом другої величини з горизонтальним розміщенням гілок. Хвоя з нижньої частини пагона світліша, при ростіранні має специфічний різкий запах ефірних масел. Абсолютно морозостійка, вимагає свіжих та родючих ґрунтів, добре переносить посуху, стійка до диму та газу. Росте повільно, тінювотривала. Прекрасно стрижеється та довго зберігає надану їй форму. Сьогодні відомо близько 120 форм із різними морфологічними показниками та забарвленням. Особливо ціняться форми з пірамідальними кронами та з золотистою та строкатою хвоєю.

Туя східна – дерево третьої величини і нижче пірамідального габітусу. Гілки розміщені у вертикальній площині. Хвоя лускоподібна, луски більш вузькі та загострені, з повздожною борозенкою, однакового кольору з обох боків, при ростіранні не має різкого запаху. Менш морозостійка, але придатна до культивування на території України. Маловибаглива до родючості ґрунту, дуже посухостійка, тінювотривала.

У статті узагальнено дані про формове різноманіття туї західної та біоти східної у декоративних насадженнях Сумського НАУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз формового різноманіття видів роду Туя на території студентського містечка Сумського НАУ раніше не проводився, але даний рід є об'єктом багатьох досліджень, оскільки через свою непримхливість до умов зростання, активно використовується у садово-парковому будівництві при створенні насаджень загального та обмеженого користування [5].

Мета досліджень. Основною метою досліджень є систематизування садових форм туї західної та туї східної на території студентського містечка Сумського НАУ.

Вихідний матеріал, методика та умови проведення досліджень. Об'єктом досліджень є формове різноманіття двох видів роду Туя, культивованих на території Сумського НАУ. Дослідження проводили, спираючись на літературні джерела, таксаційні та дендрологічні методи.

Результати досліджень. Туя представлена на території студентського містечка СНАУ двома видами: *Thuja occidentalis* Z. (туя західна) (рис.1) та *Thuja orientalis* L. (туя східна) (рис.2) з різними формами, які можуть бути згруповані за формою крони та за формою і забарвленням хвої.

Туя західна форма пірамідальна (*f. compacta Carr.*) – невисоке дерево пірамідальної форми із яскраво-зеленою блискучою хвоєю.

Туя західна форма рівновершинна (*f. fastigiata Hort.*) – дерево колоноподібної форми з темно-зеленою хвоєю. Характеризується досить швидким ростом: у віці 12 років його висота становить 2,3 м, діаметр крони – 1,5 м, добре плодоносить. Розмножується насінням і живцями.

Рис. 1. *Thuja occidentalis* "Columna" на території студентського містечка Сумського НАУ

Туя західна представлена переважно колоноподібною формою крони і тільки *f. douglasii* | *pyramidalisma* має щільно пірамідальну крону.

Рис. 2. *Thuja orientalis* (*Biota orientalis*) на території студентського містечка Сумського НАУ

Туя східна представлена широкопірамідальною формою "*Magnifica*" (табл. 1). Туя східна форма широкопірамідальна (*f. magnifica*

hort.) – дерево з пишною пірамідальною кроною, широкими товстими гілочками і темно-зеленою хвоєю.

Таблиця 1

Формове різноманіття туй у регулярних посадках садово-паркових насаджень студентського містечка Сумського НАУ

Форма крони	
колоноподібна:	пірамідальна:
<i>Thuja occidentalis "Fastigiata"</i> (рівновершинна)	<i>Thuja occidentalis "Compacta"</i> (пірамідальна крона вузька)
<i>Thuja occidentalis "Rosenthalii"</i> (стовпоподібна)	<i>Thuja occidentalis Douglasii pyramidalis</i> (щільнопірамідальна)
<i>Thuja occidentalis "Columna"</i> (колоноподібна)	<i>Thuja orientalis "Magnifica"</i> (широкопірамідальна)

Туя західна форма колоноподібна (*f. columna Spaith.*) – дерево вузько колоноподібної форми із темно-зеленим забарвленням хвої, яке не змінюється впродовж усіх сезонів року. Утворює надзвичайно суворі регулярні алеї та стіни по периметру садово-паркових об'єктів. Рясно плодоносить. Добре розмножується як насінням, так і живцями.

Туя західна форма широкопірамідальна (*f. douglasii pyramidalis Spaith.*) – вузькоколоновидна форма висотою 3-15 метрів, з

дуже короткими, прямостоячими, віддаленими тонкими скелетними гілками; бічні гілочки короткі, розгалужені, зелені, як мох; нижні гілочки засихають і опадають.

Окрім пірамідальних та колоноподібних форм на території університету зростають декілька карликових шаровидних та подушкоподібних форм, які використовуються переважно для створення фонових груп альпінаріїв та куртин вічнозелених рослин (табл. 2).

Таблиця 2

Формове різноманіття туй західної у насадженнях студентського містечка СНАУ

Форма крони <i>Thuja occidentalis</i>	
куляста:	подушкоподібна:
" <i>Globosa</i> "	" <i>Cristata</i> "
" <i>Globosa nana</i> "	" <i>Recurva nana</i> "

Туя західна форма кулеподібна (*f. globosa Gord.*) – рослина із вираженою кулястою формою, у якої гілки підняті вгору, покриті ясно-зеленою хвоєю. У 15 років висота кулі досягає 1,6 м, а її діаметр – 1,4 м. Добре розмножується насінням та живцями. В окремі роки має рясне плодоношення.

Туя західна форма куляста карликова (*f. globosa nana hort.*) – низькоросла форма з густою кроною. Розгалуження плоске, забарвлення ясно-зелене, взимку – сірувато-зелене.

Туя західна форма подушкоподібна (*f. cristata Carr.*) - струнка, пряма форма: висотою до 3 метрів, скелетні гілки трохи підкручені; пагони у вигляді півнячого гребеня: розташовані в 2 ряди і закручені; хвоя сіро-зелена.

Туя західна форма подушкоподібна (*f. recurva nana hort.*) - у молодому віці рівномірно округла форма, з віком часто стає конусовидна, заввишки до 2 метрів; гілки прямі, з вигнутими кінцями; кінці пагонів також вигнуті, частково перегнуті і покручені; матово-зелені, взимку трохи коричневі.

У садово-паркових композиціях дуже часто використовують форми туй із характерним забарвленням - золотистим і жовтуватим: *f. aurea Nels.* (золотисто-жовта); *f. lutescenscens Hess.* (жовтіюча); *f. lutea hort.* (жовта); *f. aurea variegata*

Beissn. (жовта низька); *f. lutea nana Hort.* (золотисто-жовта); *f. aureo spicata Beissn.* (золотисто-жовта).

Рідше трапляються не менш ефектні сріблясті та сріблясто-пістряві форми: *f. albo-spicata*, *f. albo-variegata*, *f. recurvata argenteo-variegata*.

На території студентського містечка зустрічається туя західна форма жовта (*f. lutea Hort.*) – дерево з пірамідальною формою крони, із гілками піднятими догори. Кінчики гілок мають виражене жовто-золотисте забарвлення. Це дає підстави віднести поширені в озелененні екземпляри до золотистої форми (*f. aurescens Wrobl.*). У них влітку особливо виражений золотистий колір хвої. У семирічному віці має висоту до 1,2 м. Розмножується насінням, живцями та відводками.

Туя східна форма (*f. aurea nana*) – дерево із стіжкоподібною формою крони із золотистим, інколи жовто-зеленим забарвленням. Зимом хвоя стає жовтувато-бронзовою. Росте повільно. У віці 12 років має висоту 1,2 м. Добре розмножується живцями.

Висновки. Велике формове різноманіття туй західної та туй східної створює широкі можливості практичного використання цих видів і відмін у садово-парковому будівництві. Вертикальні форми (колоноподібну, пірамідальну,

стіжкоподібну) доцільно використовувати для створення солітерів, груп, алей, живоплотів, стін. Кулеподібні форми можуть бути використані для контрастних груп та ритмічних алейних посадок у складному ритмі, а також у міксбордерах, рокаріях та альпійських гірках. Для декоративних посадок слід широко використовувати кольорові відміни – золотисті, жовті, білясті.

Створення достатнього асортименту форм туї, який наявний в Україні і зокрема в колекції Сумського НАУ, дає змогу зменшити залежність місцевих озеленювачів від закордонних поставок та збільшити відсоток вічнозелених рослин у формуванні зеленого каркасу територій різного функційного призначення.

Список використаної літератури:

1. Галактионов И. И. Декоративная дендрология / И. И. Галактионов, А. В. Ву, В. А. Осин. – М.: Высшая школа, 1967. – 319 с.
2. Деревья и кустарники. Голосеменные : справочник / под ред. И. И. Гордиенко. - К. : Наук. думка, 1971. – 155 с.
3. Кармазін Р. В. Інтродукція голонасінних у ботанічному саду / Р. В. Кармазін // Праці ботанічного саду. - Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1963. – С. 44-60.
4. Кармазін Р. В. Інтродукція голосеменних дерев'яв і кустарників в західних областях Української ССР : автореф. дис. канд. біол. наук / Р. В. Кармазін. – Львів, 1970. – 39 с.
5. Колесников А. И. Декоративная дендрология / А. И. Колесников. - М. : Изд-во "Лесн. пром-сть", 1974. – 703 с.
6. Кохановський В. М. Декоративна дендрологія. Практикум. Частина 1. Навчальний посібник. / В. М. Кохановський. – Суми : Сумський національний аграрний університет, 2011. – 267 с.
7. Пушкар В. В. Хвойні у садово-парковому будівництві / В. В. Пушкар. – К. : 2004. – 284 с.
8. Seneta W. Dendrologia / W. Seneta. - Warszawa, 1983. – 569 s.
9. Кучерявий В. С. Туя та її форми у садово-паркових насадженнях Львова. – Львів : Науковий Вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21(1). – С.56-60.

Проанализированы многообразие садовых форм рода туя и их использование в озеленении студенческого городка Сумского НАУ. Наличие немалого многообразия форм позволит увеличить количество полученного собственноручно посадочного материала для улучшения эстетических и экологических характеристик территории университета.

Ключевые слова: туя, декоративные формы, озеленение, интродукция.

Diversity of decorative forms of genus Thuja and their use in gardening of the Sumy NAU campus have been analysed. Large variety of forms which are at our disposal today will allow to increase the quantity of received planting material for improving of esthetic and ecology characteristics of university territory.

Key words: thuja, decorative forms, gardening, introduction.

Дата надходження в редакцію: 25.10.2012 р.

Рецензент: Ю.А. Злобін